

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
завідувача науково-дослідної
лабораторії актуальних проблем правозастосовної та правоохоронної
діяльності**

**ІНІ права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ,
Барабаш Ольги Олегівни**

**на дисертаційну роботу Чекарьова Євгена Володимировича
«Механізм реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері
кримінальної юстиції України»,
представлену до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

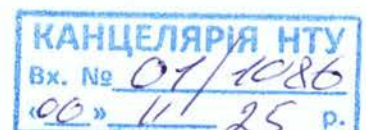
Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Чекарьова Євгена Володимировича не викликає сумніву, оскільки воно присвячено актуальній і дуже важливій проблематиці – реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері кримінальної юстиції України. Українське законодавство за останні роки було суттєво адаптоване для забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини. Водночас залишаються окремі напрями, де механізми реалізації рішень Суду потребують подальшого вдосконалення, зокрема у сфері кримінальної юстиції.

На практиці спостерігаються колізії між національним правом і підходами ЄСПЛ у сфері прав людини. Попри поступові зміни у вітчизняному законодавстві, нерідко виникають труднощі із впровадженням практики Європейського суду, що призводить до суперечностей між його рішеннями та положеннями національного права.

Не зважаючи на наявність фундаментальних досліджень загального механізму виконання рішень ЄСПЛ, комплексні монографічні дослідження механізму реалізації рішень Європейського Суду з прав людини саме в сфері кримінальної юстиції – відсутні.

Таким чином, вищевказані тенденції обумовили потребу наукового дослідження Чекарьова Євгена Володимировича «Механізм реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері кримінальної юстиції України», яке є вчасним, доцільним і безперечно актуальним та має не лише теоретичне, але й вагоме практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність, новизна та практична значущість.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації є достатнім. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, що стосуються постановки проблем загалом та окремих її аспектів, переконують у важливості теоретичних і практичних питань, їхній перспективності дослідження. Необхідно зазначити, що дисертант чітко визначив об'єкт і предмет дослідження.

Матеріал викладено послідовно. Міркування й висновки автора логічні та аргументовані. Вони базуються на позиціях гармонійного поєднання наукових досягнень минулих років та сучасних методологічних підходів до пізнання державно-правових явищ, широкій літературній базі. При цьому дисертант супроводжує розгляд зазначених праць їх критичним аналізом і переконливою аргументацією власних підходів та висновків.

Обґрунтованість, достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації, забезпечено завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів та методів. Наукове пізнання механізму реалізації рішень Європейського Суду з прав людини є складними тому, що предмет дослідження охоплює три галузі права — кримінальне, конституційне та міжнародне, що значно ускладнює його вивчення. З огляду на складність обраної теми, було застосовано системний метод, який передбачає дослідження механізму реалізації рішень Європейського суду з прав людини, як частини ширшої системи, що поєднує елементи кримінального та конституційного права.

Основними гносеологічними інструментами дослідження є аналіз і синтез, що пояснюється необхідністю вивчення ступеню наукового пізнання предмету дослідження, класифікації і узагальнення структурних елементів.

Основою дослідження є принцип об'єктивності. Оскільки практика ЄСПЛ містить елементи прецедентного права, вона є складною для сприйняття українським правознавцем, тому суб'єктивне бачення досліджуваного питання є недоречним.

Похідним від принципу об'єктивності є принцип всебічності, який важливий через багатогранність практики ЄСПЛ. Процесуальне застосування рішень Європейського суду з прав людини є дуже різноманітним, що вимагає всебічного підходу до аналізу.

Основою дослідження, що містить перша глава, є метод контент-аналізу тому, що цей метод дозволяє визначити сутність механізму правозастосування на підставі наукових досліджень минулих років.

Розвиток впровадження рішень ЄСПЛ у національну правову систему є динамічним процесом, тому у другій главі використано принцип історизму, який дозволяє розглянути цей процес у контексті змін, але ключовим є принцип поліцентризму, який визначає підхід до аналізу проблем імплементації доктрин Європейського суду з прав людини у різні європейські правові системи.

Зважаючи на необхідність формування норм права, основою третьої глави є метод правового моделювання.

Достовірність та новизну наукових положень, висновків і рекомендацій, забезпечило досягнення мети дослідження, яка випливає з всебічного дослідження механізму застосування практики та виконання рішень Європейського суду з прав людини у сфері кримінальної юстиції України, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення механізму реалізації рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Поставлені завдання автор вирішує комплексно, аналізуючи та встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки.

За результатами проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, що мають важливе значення та характеризуються науковою новизною, зокрема: *вперше*

- запропоновано нормативні шляхи удосконалення механізму застосування судами практики ЄСПЛ;
- надано пропозиції щодо нормативного врегулювання застосування рішень ЄСПЛ Erga Omnes;
- розроблено варіанти впровадження додаткових заходів індивідуального характеру;
- надано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання заходів загального характеру;
- розроблено механізм виконання тимчасових заходів;
- запропоновано нормативні шляхи вирішення колізій між практикою Європейського суду з прав людини і національним законодавством.

удосконалено:

- підходи до класифікації засобів реалізації рішень ЄСПЛ;
- концепцію ефекту Erga Omnes щодо прецедентів ЄСПЛ;
- концептуальні напрацювання щодо обов'язковості виконання тимчасових заходів;

набули подальшого розвитку:

- аргументація щодо необхідності реформування механізму реалізації рішень ЄСПЛ;
- положення щодо визнання практики ЄСПЛ джерелом права;

- концепція співвідношення прецеденту ЄСПЛ, практики ЄСПЛ і доктрин ЄСПЛ;

- теоретичні положення щодо балансу між національними правом і практикою ЄСПЛ;

- концепція ролі Конституційного Суду в механізмі реалізації рішень Європейського Суду з прав людини.

Варто відзначити, що дисертант добре розуміє і обґрунтовує необхідність і практичну спрямованість теми, яку досліджує. На підставі проведеного дослідження він констатує, що практичне значення роботи полягає у можливості його використання:

- у правотворчій діяльності - результатом дослідження є проекти Законів, що можуть бути винесені на розгляд парламенту.

- у правозастосовної діяльності - дослідження може бути використано судами для підвищення ефективності застосування практики Європейського Суду з прав людини.

- у науково-дослідній діяльності - сформульовані в дослідженні висновки можуть бути використані для подальшого дослідження механізму реалізації рішень ЄСПЛ.

- в освітньому процесі напрацювання, викладені в цьому дослідженні, можуть бути використані в процесі підготовки методичних матеріалів, навчальних посібників за дисциплінами, які вивчають прецедентне право Європейського Суду з прав людини.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень.

Вийти на зазначені у дисертації нові науково-обґрунтовані результати автору дозволила обрана структура дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 249 сторінок. Список використаних джерел налічує 258 найменування.

Її зміст дає підстави констатувати, що здобувач творчо підійшов до вивчення та розкриття проблеми. Це дало можливість опрацювати поставлені завдання, а також сформулювати низку науково-обґрунтованих і достовірних положень, висновків та рекомендацій корисних з наукової і практичної точок зору.

Так, у *вступі* дисертант обґрунтовує актуальність, мету і завдання дослідження, визначені його об'єкт і предмет, зазначена методологія дослідження, вказана наукова новизна одержаних результатів, їх апробація і впровадження.

У *розділі 1* «Теоретико-методологічне підґрунтя механізму Реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в системі кримінальної юстиції України» з'ясовано особливості огляду наукового доробку відомих вчених з даних питань,

відзначено суб'єктивне ставлення науковців різних шкіл і напрямів до даної тематики дослідження. Аналізуючи літературні джерела, автор доходить висновків, що останнім часом було проведено низку наукових досліджень механізму реалізації рішень ЄСПЛ, вивчено наукову думку з приводу впливу рішень ЄСПЛ на правову систему, було вивчено структуру механізму реалізації рішень ЄСПЛ, досліджено компетенцію органів, що є елементами механізму реалізації рішень ЄСПЛ.

В результаті аналізу наведених досліджень, автор визначив засоби реалізації рішень ЄСПЛ, а саме: застосування практики Європейського суду з прав людини українськими судами; застосування доктрин ЄСПЛ *Erga Omnes*; додаткові заходи індивідуального характеру; тимчасові заходи; заходи загального характеру.

Також в результаті аналізу наукових досліджень механізму реалізації рішень ЄСПЛ, з'ясовано, що існує проблема теоретичного характеру, зокрема мають місце колізії між національним правом і практикою Європейського суду з прав людини. При цьому вчені не мають одностайної думки з приводу того, що має пріоритет – норми національного права чи практика ЄСПЛ. Наукова думка з питання ієрархії джерел права розділена на три категорії.

У розділі 2 дисертаційного дослідження «Реалізація рішень Європейського Суду з прав людини у кримінальній юстиції: порівняльно-правовий аспект» встановлено, що важливим недоліком механізму реалізації рішень ЄСПЛ є відсутність можливості застосування практики Європейського суду з прав людини, якщо спочатку національний суд ухвалює вирок по справі, а через деякий час з'являється практика ЄСПЛ по справі за аналогічних обставин. Для вирішення цієї проблеми необхідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які б надали можливість подавати заяви про перегляд справи за нововиявленим обставинами у випадку, якщо практика ЄСПЛ, що може покращити стан засудженого з'являється після ухвалення вироку.

У розділі 3 «Модернізація механізму реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері Кримінального судочинства України» автор проаналізував тенденції розвитку механізму реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в кримінальному процесі України та визначив напрями подолання колізій між практикою Європейського Суду з прав людини та нормами національного кримінального законодавства України.

Зважаючи на проблеми механізму реалізації рішень ЄСПЛ, на підставі досліджень українських правознавців, із застосуванням іноземного досвіду, автор запропонував шляхи вирішення проблем реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в Україні. Зокрема запропоновано вирішити проблему безсистемного використання практики Європейського суду з прав людини судами шляхом

введення критеріїв, за якими суди можуть визначитись, за яких умов використання практики ЄСПЛ є доцільним і законним.

Запропоновано вирішити проблему відсутності нормативної можливості застосування судами нової практики Європейського суду з прав людини *Erga Omnes* шляхом законодавчого врегулювання можливості перегляду вироків за нововиявленими обставинами після появи нової практики ЄСПЛ.

Логічними, послідовними та такими, що загалом відповідають поставленим на початку роботи завданням є **висновки** дисертаційного дослідження. В них наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає у комплексному дослідженні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення та матеріали дослідження висвітлено у семи 12 (дванадцяти) публікаціях, серед яких: шість опубліковано у наукових фахових виданнях України та шість публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Усі публікації укладаються в межах об'єкту дослідження та мають предметом вивчення окремі його аспекти; у них висвітлено основні положення проведеної роботи.

Таким чином, обґрунтованість отриманих у ході дисертаційного дослідження результатів, висновків і пропозицій Чекарьова Євгена Володимировича, забезпечено завдяки оприлюдненню наукових здобутків за темою дослідження, різноманітних методичних прийомів, аналізу кола визначених дослідницьких проблем.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження та пропозиції.

1. В результаті дослідження, аспірант визначив засоби реалізації рішень ЄСПЛ (стор. 54), а саме: застосування практики Європейського суду з прав людини українськими судами; застосування доктрин ЄСПЛ *Erga Omnes*; додаткові заходи індивідуального характеру; тимчасові заходи; заходи загального характеру. Але в Україні існує механізм виплати державою «справедливої сатисфакції» за встановлене Європейським Судом порушення Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод. Цей механізм теж є засобом реалізації рішення ЄСПЛ. Тому було б доцільно включити виплату «справедливої сатисфакції» до переліку засобів реалізації рішень Європейського Суду.

2. Безсумнівно питання ієрархії джерел права в контексті пріоритету практики ЄСПЛ чи норм національного права в процесі правозастосування є вкрай важливим саме на цьому етапі розвитку права України. Але дослідження не містить чіткої відповіді на питання, що має пріоритет національне законодавство чи практика Європейського Суду?

3. В результаті дослідження аспірант прийшов до висновку, що в Україні сформувався механізм імплементації рішень ЄСПЛ (стор.45) і наявні всі необхідні елементи структури наведеного механізму. Але в практичній площині, на думку правознавців (див. стор. 74), мають місце посилання суддів в тексті рішень на практику ЄСПЛ, що свідчить про відсутність сформованого механізму реалізації рішень ЄСПЛ.

Втім, зазначені зауваження принципово не знижують якості дисертаційного дослідження, мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок:

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Чекарьова Євгена Володимировича на тему «Механізм реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері кримінальної юстиції України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 року №44, Порядку присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, що висуваються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Доктор юридичних наук, професор

Завідувач науково-дослідної

лабораторії актуальних проблем правозастосовної

та правоохоронної діяльності

ННІ права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету

внутрішніх справ

Ольга БАРАБАШ

